

Јасмина Трифунац
виши библиотекар
Народна библиотека Србије
Београд
jasmina.trifunac@nb.rs

УДК: 02754:025.17(497.11)
DOI: 10.7251/BSCSR1405047T

ПРИМЕНА ISBD (NBM) СТАНДАРДА У НАРОДНОЈ БИБЛИОТЕЦИ СРБИЈЕ

Сажетак: С обзиром на то да је некњижна библиотечка грађа веома различита по својој форми и појавном облику донето је више стандарда који се користе у каталожко-библиографској обради ове грађе. Под некњижним јединицама подразумевају се јединице које преносе идеје, информације и естетске садржаје у форми која није књига. Стандард којим се дефинише библиографски опис највећег броја некњижне грађе је ИСБД(НБМ). У раду је представљен кратак историјат, сврха и циљ стандарда за библиографску обраду некњижних јединица. Акцент је стављен на кључне разлике између стандарда за обраду монографских публикација и стандарда за обраду некњижне грађе. Кроз примере праксе Народне библиотеке Србије представљена су подручја у којима се огледају посебности у обради ових јединица. Најуочљивије специфичности при каталожкој обради некњижног материјала виде се код одређивања извора података, код општих и посебних ознака грађе и код напомена које дају преглед садржаја. У раду се напомиње и да ИСБД(НБМ) стандард не даје чврста ограничења по питању врсте материјала на коју се односи, па је тиме омогућена каталожка обрада и нових врста библиотечке грађе која је настала као производ модерних и савремених производних технологија.

Кључне речи: ИСБД(НБМ), некњижна грађа, каталожка обрада, Народна библиотека Србије.

Први Међународни стандардни библиографски опис објављен је 1971. године и то ISBD¹ за монографске публикације. У оквиру IFLA²-е 1975. године оснива се радна

---

¹ ISBD – International Standard Bibliographic Description

² IFLA – International Federation of Library Associations and Institutions

група за ISBD(NBM)³ јер је установљено да је штампана реч само један од начина да се пренесе садржај, порука, информација и да би IFLA-ин програм за Међународни стандардни библиографски опис требало да посвети посебну пажњу изради стандардизоване описне структуре за материјале различите од књиге. Године 1977. године објављено је прво издање ISBD(NBM)-а. На састанку IFLA-е у Лајпцигу 1981. године донета је одлука да се за звучне снимке не израђује посебан ISBD, већ да се преради ISBD(NBM) и да се прошире његове одредбе у циљу веће заступљености звучних снимака⁴.

Монографске некњижне јединице подразумевају различите јединице чија је примарна намена да преносе идеје, податке и естетске садржаје у форми која није књига. Та дефиниција се односи на јединице у више примерака, тако да су оригинална уметничка дела искључена, осим графичких листова које је уметник објавио у ограниченом тиражу⁵. У некњижну монографску библиотечку грађу убрајају се: географске карте, фотографије, разгледнице, плакати, гравуре, грамофонске плоче, CD-ови, VHS касете, музикалије, CD-ROM-ови итд.

С обзиром да је некњижна библиотечка грађа веома различита по својој форми и појавном облику донето је више стандарда који се користе у каталошко-библиографској обради ове грађе. ISBD(CM)⁶ је стандард за обраду картографске грађе, ISBD(PM)⁷ за штампане

---

³ ISBD(NBM) - International Standard Bibliographic Description for Non-Book Material

⁴ *ISBD(NBM) : међународни стандардни библиографски опис за некњижну грађу* (Београд: Народна библиотека Србије, 2006), 7-10

⁵ *Isto*, 13

⁶ ISBD(CM) - International Standard Bibliographic Description for Cartographic Materials

⁷ ISBD(PM) - International Standard Bibliographic Description for Printed Music

музикалије, а ISBD(ER)⁸ за електронске изворе. Сав остали некњижни библиотечки материјал се каталошки описује према ISBD(NBM) стандарду. Сврха ових стандарда јесте да установе усаглашену алфабетску каталогизацију широм света.

У циљу једноставније каталогизације различитих врста библиотечке грађе издат је обједињени Међународни стандардни библиографски опис *ISBD* који је одобрен од стране сталног одбора секције IFLA-е за каталогизацију, а по препорукама Радне групе за *ISBD*. Превод овог стандарда на српски језик објавила је Народна библиотека Србије 2009. године. Основна намена овог стандарда је да обухвати тј. обједини мноштво различитих, тако рећи специјализованих стандарда за различите врсте материјала. Међутим, у пракси Народне библиотеке Србије још увек није заживео у пуној снази. Гломазност и непрегледности обједињеног стандарда је утицала на каталогизаторе да сваки проблем са којим се сусрећу још увек покушавају да реше тражећи одговоре у појединачним стандардима. Зато ће тема овог рада бити Non Book стандард који је у широкој употреби када је реч о некњижној врсти грађе.

ISBD(NBM) дефинише захтеве за опис и идентификовање некњижних јединица, прописује редослед елемената и систем интерпункцијских знакова у опису⁹. Циљ је да записи израђени у једној земљи могу лако да се прихвате у библиографијама и каталозима других земаља, да записи који су израђени за кориснике једног језика могу лако да протумаче и корисници других језика, и крајњи циљ је да овај стандард помогне у конверзији библиографских записа у машински читљив облик¹⁰.

---

⁸ ISBD(ER) - International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources

⁹ *ISBD(NBM) : međunarodni standardni bibliografski opis za neknižnu građu* (Београд: Народна библиотека Србије, 2006), 13

¹⁰ *Isto*, 15

ISBD(NBM) даје максимум описних података који су потребни у низу различитих библиографских делатности, а препоручује се да свака национална библиографска агенција у својим описима обухвати све обавезне елементе из одговарајућег ISBD-а у мери у којој су подаци применљиви на публикацију, а да сама агенција одлучи које ће елементе од изборних користити. Док друге организације за каталогизацију могу користити и обавезне и изборне елементе ISBD-а у зависности од својих потреба, само се морају придржавати прописаног редоследа, као и одговарајуће интерпункције у складу са одредбама стандарда.

ISBD опис представља само део целовитог библиографског описа, док се други елементи описа, као што су одреднице, предметне одреднице, упутне помоћне каталожке јединице дефинишу путем правилника за каталогизацију¹¹.

Од 1976. године Народна библиотека Србије је усвојила нова, међународна правила за каталогизацију и почела је да користи међународне стандарде за библиографски опис ISBD¹².

У пракси Народне библиотеке Србије стандард за библиографску обраду некњижне грађе се највише примењује при каталогизацији следећих врста библиотечке грађе:

1. Видео снимака (DVD, BD, видео касета)
2. Звучних снимака (звучна касета, CD, грамофонска плоча)
3. Сlikовне грађе (графички лист, или посебни графички процеси нпр. литографија, бакорез итд., уметничке репродукције, плакат, фотографија, разгледница, слагалице – puzzle)
4. Вишеверсне грађе или Комплекта (игра,

---

¹¹ Isto, 15

¹² Народна библиотека Србије, “Настанак Библиотеке”, Народна библиотека Србије, <http://www.nb.rs/pages/article.php?id=29>

конструкцијски прибор, лабораторијски прибор)

5. Предмета (макете, дидактичке коцке...
тродимензионални производ).

Према стандарду ISBD(NBM) библиографски опис је груписан у осам подручја¹³. То су:

1. Подручје стварног наслова и података о одговорности
2. Подручје издања
3. Подручје података специфичних за грађу (или врсту публикације)
4. Подручје издавања, дистрибуције
5. Подручје материјалног описа
6. Подручје издавачке целине
7. Подручје напомена
8. Подручје стандардног броја (или алтернативних бројева) и података о доступности публикације

Иако је библиографски опис монографских публикација распоређен у истих 8 подручја каталожка обрада некњижне грађе се умногоме разликује од обраде књиге. Најочљивије специфичности при опису некњижне грађе у односу на монографске публикације уочавају се код:

I) одређивања извора података

II) код општих и посебних ознака грађе

III) код напомена тј. код напомене која даје преглед садржаја (даје опис предметног садржаја јединице, без оцењивања тог садржаја).

I) Израда одговарајућег библиографског описа је за разне врсте некњижне грађе проблематична зато што не постоји насловна страна или само један одговарајући извор пода-

---

¹³ ISBD(NBM) : *međunarodni standardni bibliografski opis za nekњиžnu građu* (Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2006), 25-27

така. Стога ће бити потребно да се избор изврши са различитих извора података као што је: сама јединица, налепница, спремиште, или нека пропратна текстуална грађа. При одређивању приоритета ових извора података треба се држати принципа који су прописани у Non book стандарду:

1. Приоритет се најчешће даје изворима који су трајно везани за јединицу. Тако да ће насловни кадрови филма, налепница са обе стране грамофонске плоче или аудио CD-а, имати предност у односу на спремиште или пропратну текстуалну грађу која иде уз ове јединице¹⁴.

2. У случају када извор по првом принципу садржи непотпуне податке за потребе каталогизације или ако не постоји извор који је трајно везан за јединицу, онда се приоритет даје неком другом извору који на најтачнији начин идентификује дело.

Нпр., омот уз CD ће имати приоритет у односу на налепницу у случају када су подаци на омоту потпунији и информативнији од саме налепнице. За вишеделне јединице, заједничко спремиште ће имати предност у односу на налепнице индивидуалних делова, поготово ако је заједничко спремиште једини извор заједничког главног стварног наслова¹⁵.

3. Текстуални извори у односу на звучне најчешће имају приоритет. Али ако су текстуални подаци непотпуни, а оригинални звучни извор је прикладнији, приоритет се може дати звучном извору.¹⁶

У тексту ISBD(NBM)-а се наглашава да се израз «главни извор» података користи да означи изабрани извор података. Каталогизатор зато пре одабира главног извора мора детаљно да проучи све понуђене изворе података и одабере онај који ће бити у складу са принципима ста-

---

¹⁴ *Isto*, 33

¹⁵ *Isto*, 33

¹⁶ *Isto*, 33

ндарда, а истовремено пружити што потпуније информације о публикацији.

Noon book стандард прописује да када се елементи који припадају подручјима 1, 2 и 4 преузимају из извора који не припада ниједном од оних који би били одабрани по првом принципу да се онда извор таквих података наводи у напомени¹⁷. Међутим, пракса Народне библиотеке Србије је да се у сваком случају, без обзира по ком принципу је одређен извор података, у блоку напомена наводи извор података са којег се преузимају подаци.

Примери:

KOVAČEVIĆ, Jelena

Engleski jezik [Zvučni snimak] : za III razred gimnazije i ugostiteljsko-turističke škole : drugi strani jezik / Jelena Kovačević. - Beograd : Zavod za udžbenike, 2008 (Beograd : Jugovideo). - 1 CD (58 min) ; 12 cm

Nasl. sa omota diska.

Објашњење: У подручју напомена наводи се одакле је преузет наслов, чиме се указује и на главни извор података.

POZDRAV iz Nove Gradiške [Slikovna građa]. - Zagreb : Vjesnik, [197-?] (Zagreb : Vjesnik). - 1 razglednica : u boji ; 10 x 15 cm

Nasl. preuzet sa aversne str. razglednice.

Објашњење: У подручју напомена наводи се одакле је преузет наслов, чиме се указује и на главни извор података.

Подаци у подручјима 1, 2, 4 и 6 који не потичу са саме јединице, њеног спремишта или пропратне текстуалне грађе треба стављати у угласте заграде, а у подручјима 5, 7, и

---

¹⁷ Isto, 34

8 се могу преузети из било ког извора, без употребе угластних заграда¹⁸.

II) Разноврсност некњижне грађе условила је потребу за њеном класификацијом по групама, па се у оквиру ISBD(NBM) стандарда налазе тачно дефинисане групе које обухватају све облике ове врсте грађе. Те групе су назване општа ознака грађе, а појединачне јединице некњижне грађе су означене као посебна ознака грађе. Преглед општих и посебних ознака за различите типове грађе које ISBD(NBM) обухвата је дат у табеларном приказу са њиховим дефиницијама.

У библиографском опису општа ознака грађе се наводи у првом подручју (подручје стварног наслова и података о одговорности) и то тако да се ставља одмах иза наслова и у угласте заграде, а пише се великим почетним словом.

Примери:

ДА су мени очи твоје [Звучни снимак] / Јован Дучић
... [и др.] ; стихове говори Тома Јовановић.

НОВИ Сад [Сликовна грађа] : мост и тврђава = Novi
Sad : most i tvrđava.

MCQUEEN, Steve, 1969-

Hunger [Video snimak] = Glad / [directed by] Steve
McQueen ; [screenplay by] Steve McQueen, Enda Walsh.

Посебна ознака грађе се у опису наводи у подручју 5 (подручје материјалног описа). Па ће за горе наведене примере бити:

---

¹⁸ *Isto*, 34

1 CD (40 мин) ; 12 cm

1 разгледница : ручно бојена ; 9 x 14 cm

1 DVD : звук, боја 12 cm

На почетку библиографског описа, у првом подручју се наводи општа ознака грађе којом се одмах указује на групу којој одређена некњижна грађа припада (звучни снимак, видео снимак, сликовна грађа, вишеверсна грађа/комплет итд.), а у подручју материјалног подручја (5. подручје) се тачно идентификује која је врста некњижне грађе у питању (CD, звучна касета, грамофонска плоча, DVD, VHS касета, разгледница, фотографија, плакат, итд.).

У пракси Народне библиотеке Србије се у случају опште ознаке грађе Сливовна грађа одступа од термина који је усвојен у преведеном издању ISBD(NBM)-а. Реч је о термину *Графичка грађа* како стоји у стандарду, док се у библиографској обради Народне библиотеке Србије користи термин *Сливовна грађа* као адекватнији и тачнији назив за групу библиотечких некњижних јединица које тај термин обухвата, а то су фотографије, разгледнице, плакати, графике, слагалице, итд.

Како би се разјасниле евентуалне дилеме око карактеристика и специфичности везаних за разне врсте некњижних јединица у стандарду ISBD(NBM) су дате појединачне дефиниције општих и посебних ознака грађе. Тако се нпр. за звучни снимак каже да је то “снимак звука који нема пропратне визуелне слике”¹⁹. Разгледница је “слика произведена на картону и намењена за слање поштом, без коверте”²⁰, а плакат је “велики оглас или постер који је намењен јавном излагању”²¹, итд.

---

¹⁹ *Isto*, 110

²⁰ *Isto*, 113

²¹ *Isto*, 113

III) Оно што је специфично за библиографски опис некњижних јединица, и то пре свега оних које припадају групи Сликковна грађа јесте напомена која даје преглед садржаја. Преглед садржаја пружа опис предметног садржаја јединице, али без субјективног оцењивања тог садржаја од стране каталогизатора²². Код јединица као што су фотографија, разгледница, плакат и графике коришћење ове напомене је важно, јер сам наслов и остали елементи описа често нису довољни да би се идентификовала публикација, па се уз помоћ кратког описа садржаја публикација боље приближава кориснику.

Примери:

ПОГЛЕДАЈ и не заборави! [Сликковна грађа] : мајчино те отровало млеко кад имао вере у Енглезе. - [Б. м. : б. и., 1944?] ([б. м. : б. и.]). - 1 плакат : илустр. ; 86 x 61 cm

На плакату је илустрација човека који у рукама држи дете и показује на порушени град.

Објашњење: У подручју напомене која даје преглед садржаја дат је кратак опис садржаја публикације.

ЦИНГО, Милан, 1957-

Matka [Slikovna građa] : Skopje / foto Milan Džingo. - [Skopje] : Studio za marketing Džingo, [200-?]. - 1 razglednica : u boji ; 10 x 15 cm

Nasl. preuzet sa aversne strane razglednice. - Na razglednici su tri fotografije crkve Sv. Pantelejmona, Sv. Andrea i Sv. Klimenta.

Објашњење: У подручју напомене која даје преглед садржаја представљен је кратак садржај публикације.

---

²² Isto, 96

Многе врсте грађе које су описане у ISBD(NBM)-у производи су пролазних технологија, тако да се под утицајем нових технологија развијају другачије врсте библиотечке грађе.

Највеће недоумице које се јављају приликом обраде нових облика некњижне грађе јесу у оквиру петог подручја, тј. подручја материјалног описа. Зато би поједине одредбе овог ISBD-а требало допуњавати у одређеним временским размацама, што се сугерише и у самом стандарду.

Такође је важно нагласити да ISBD(NBM) стандард не даје чврста ограничења по питању врсте материјала на који се овај стандард може применити. С тога је могуће на основу овог стандарда каталошки описати и јединице које нису првенствено обухваћене његовим опсегом. Нпр. фотографски албуми нису споменути у стандарду, иако су део фонда скоро сваке библиотеке, а каталошки се могу описати на основу примера и датих објашњења о библиографској обради фотографија. Blu ray дискови су производ модерних технологија, а по угледу на обраду DVD-и дискова може се дати адекватан и добар каталошки опис.

Рад са некњижним библиотечким материјалом са једне стране представља изазов и задовољство у библиотечком раду, а са друге стране изазива низ потешкоћа и дилема. Све већи прилив некњижног материјала који долази у библиотеке свих врста, а пре свега у Народну библиотеку Србије чији је први и основни вид набавке грађе обавезни примерак, па је Законом о обавезним примерку дужна да прима, обрађује, чува и даје на коришћење све врсте публикација²³, условио је да се каталогизатори и класификатори сусрећу са већ наведеним класичним групама некњижне грађе, али и са другим посебним врстама грађе.

Искуство каталогизатора у раду са одређеном врстом некњижног библиотечког материјала је чак најпресуднија

---

²³ Закон о обавезном примерку, Службени гласник РС, бр. 52, (2011), стр. 4

у доброј каталошкој обради. Радећи са једном врстом некњижне грађе каталогизатор најбоље упознаје њене карактеристике, лакше одређује главни извор података, ауторство, елементе за материјални опис и потребне напомене којима ће се боље идентификовати јединица.

Истраживање и прегледање електронских каталога других библиотека, како у окружењу, тако и у Западним земљама је један од начина да се „покупи“ туђа пракса и туђа знања у библиографској обради некњижних јединица, као и да се упореде начини обраде. Тимски рад, сталне консултације, конструктивне расправе са другим библиотекарима каталогизаторима, као и одржавање стручних скупова на којима ће се отворити дискусија и покренути решавање текућих стручних проблема кроз примере добре праксе могу допринети да се пронађу заједничка решења за заједничке проблеме са којима се сусрећу сви библиотекари који раде са некњижним библиотечким материјалом.

Литература

1. Бабовић, Мирјана и Светлана Јанчић. *Алфаветски каталог монографских публикација : израда и формирање*. Београд: Народна библиотека Србије, 1991.
2. Вранеш, Александра и Љиљана Марковић. *Од рукописа до библиотеке : појмовник*. Београд: Филолошки факултет, 2008.
3. Закон о обавезном примерку публикација, Службени гласник РС, бр. 52, 2011.
4. *Изложба Одељења посебних фондова : водич и каталог*, Београд : Народна библиотека Србије, 1982.
5. Јасмина Трифунац, *Типологија и класификација некњижне грађе у Народној библиотеци Србије*, Зборник радова – Дани матичних библиотека Србије 2007 Библионет, Београд : Заједница матичних библиотека Србије ; Крушевац: Народна библиотека, 2008, стр. 115-120.
6. Маша Милорадовић: о каталошкој обради фотодокумента са примерима из Збирке фотодокумента Народне библиотеке Србије, *Глас библиотеке*, бр. 18, (2012).

7. *COMARC/B Формат: приручник за кориснике*, Марибор : Институт информацијских знаности, cop. 2000.
8. Filozofoski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, “Stručna obrada knjižnične građe”, Filozofoski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, <http://www.ffzg.unizg.hr/infoz/biblio/nastava/dz/text/pog4a.htm> (преузето 12.02.2013.)
9. *ISBD(NBM) Međunarodni standardni bibliografski opis neknjižne građe*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2006.
10. *Međunarodni standardni bibliografski opis : ISBD : po preporukama Radne grupe za ISBD odobrio Stalni odbor sekcije IFLA-e za katalogizaciju*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2009.
11. Народна библиотеке Србије, “Настанак Библиотеке”, Народна библиотека Србије, <http://www.nb.rs/pages/article.php?id=29> (преузето 12.02.2013.)

Applying ISBD standards in the National Library of Serbia

Abstract: Considering that the non-book material is very different in its form and manifestation, several standards were adopted and used in cataloguing and bibliographic processing of these materials. The non-book units include units that convey ideas, information, and aesthetic content in a form that is not a book. Standard that defines a bibliographic description of the majority of non-print materials is ISBD (NBM). This paper presents a brief history, the purpose and objective of the standards for bibliographic processing of non-book units. Emphasis was put on the key differences between the standard for monographic publications processing and standard for the processing of non-book materials. Through the implementation practice of the National Library of Serbia, areas, in which the special treatment of these units processing are reflected, are presented. The most striking specificity in the catalog processing of the non-book material is determining the source of the data, in general and specific material designation and in notes that provide an overview of the content. The paper also notes that the ISBD (NBM) standard does not provide a firm limit on the types of materials to which it relates, so it is possible to catalog and process new types of library material that is produced as a result of modern and contemporary production technologies.

Key words: ISBD (NBM), non-book material, cataloguing, National Library of Serbia

Биографија

МА Јасмина Трифунац, дипломирани виши библиотекар, редактор каталошких записа грађе посебних фондова. Дипломирала и мастер студије завршила на Одсеку за библиотекарство и информатику Филолошког факултета у Београду. Од 2003. до 2008. у Народној библиотеци Србије водила је Фонд плаката и ситног штампаног материјала, а од 2008. године ради на пословима Редактора каталошких записа. Одговорни је уредник за Текућу библиографију Србије некњижне грађе од 2007. године, објавила је више текстова из области библиотекарства, обавила стручни надзор у десетак матичних библиотека на територији Србије, одржала предавања по позиву на тему некњижне библиотечке грађе.